

İslami İlimler Dergisi

The Journal of Islamic Sciences

مجلة العلوم الإسلامية

VÂKİDÎ'NİN *FUTÛHU'Ş-ŞAM* İSİMLİ ESERİNDE GEÇEN HAMÂSE ŞİİRLERİNİN
ANALİZİ

ANALYSIS OF HEROIC POEMS IN VAKİDÎ'S *FUTUH AL-SHAM*

Bekir YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi; Çankırı Karatekin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri /
Arap Dili ve Belagatı; ORCID ID: 0000-0001-7898-794X; e-mail: bekiryildirim@karatekin.edu.tr

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Dili / Article Language: Türkçe / Turkish

Geliş Tarihi / Received: 20 Temmuz 2023 / 20 July 2023

Kabul Tarihi / Accepted: 2 Kasım 2023 / 2 November 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Güz 2023 / Autumn 2023

Cilt / Volume: 18, **Sayı / Issue:** 2

Plagiarism / İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği
teyit edildi / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a
plagiarism software

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere
uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is
declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and
writing this study and that all the sources used have been properly cited.

<https://dergipark.org.tr/pub/islamiilimler>

Öz

Vâkıdî (ö. 823) tarafından kaleme alınan *Futûhu'ş-Şam* isimli eser Hz. Ebubekir (ö. 634) ve Hz. Ömer (ö. 644) zamanındaki Bizans ve İran'a yapılan fetihleri ele aldığı için daha çok tarihi yönüyle meşhur olmuştur. Ancak içerdiği şiirlerle eserin edebi yönü de bulunmaktadır. Eserde fetihler esnasında kahramanlar tarafından söylenmiş çok sayıda şiir mevcuttur. İslam dini ile edebiyat ve özelde şiirde görülen içerik değişiklikleri ve gelişmeleri gözlemlemek için buradaki şiir koleksiyonunun tahlili önemlidir. İslam, hayatın her alanında değişikliğe neden olduğu gibi Arap şiirinde de içerik bakımından birtakım değişikliklere neden olmuştur. Örneğin cahili dönemde şairler kendilerini sadece kabilelerine nispet ederken İslam dini ile aidiyet duygusu sadece aşiretle sınırlanmamış, İslam ve peygamberi de kapsar hale gelmiştir. Yine eserde geçen şiirler savaş ortamının edebi olarak aktarımında önemli kültürel bir fonksiyon icra etmektedir. Şiirlerde düşmanın, savaş aletlerinin ve savaş ortamının tasviri yer almaktadır. Bu çalışmada fetihler sırasında kahramanların dillendirdikleri savaşın farklı çehresini gösteren hamasi şiirler içerik ve bu şiirlerde İslam'ın meydana getirdiği değişiklikler analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Hamasi Şiirler, Harp, Vâkıdî, Futuhu'-Şam.

Abstract

Although the work *Futuh al-Sham* written by al-Waqidi is mostly famous for its historical aspect because it covers the conquests to Byzantium and Iran during the time of Hazrat Abu Bakr and Hazrat Umar, it also has a literary aspect with the poems it contains. The work contains a large number of poems written during the conquests. It is important to analyze this collection of poems in order to observe the changes in the content and developments in literature and poetry in particular as a result of Islam. As Islam brought about changes in all aspects of life, it also brought about some changes in Arabic poetry in terms of content. For example, while poets in the ignorant period attributed themselves only to their tribes, with Islam, the sense of belonging was not limited to the tribe, but also included Islam and the Prophet. Again, the poems in the work perform an important cultural function in the literary transmission of the war environment. The poems depict the enemy's tools of war and the war environment. In this study, the hamasi poems showing the different face of the war uttered by the heroes during the conquests were analyzed in terms of content and style.

Keywords: Arabic Language and Literature, Heroic Poems, Warfare, Vâkıdî, *Futuh al-Sham*.

Giriş

İnsan oğlu eski çağlardan itibaren duygularını ifade etmeye çalışmıştır, bunu gerçekleştirirken söz ve beden dilini kullanmış, sözde kullandığı araçlardan biri de şiir olmuştur. Şiir aracılığıyla meramını ve coşkusunu, üzüntüsünü, övgü ve yergisini gazel, medih, hiciv ve hamâse gibi türlerle dile getirmiştir. Yine bu türün içinde farklı edebi sanatları (istiare, kinaye, teşbih) ve üslupları (nida, istifham vb.) kullanmıştır.¹ Arapların da sahip oldukları kültürel mirasın aktarımında şiirin önemli bir yeri olmuştur.² Bu miraslardan biri de Vâkıdî'nin *Futûhu's-Şam* isimli eserinde yer alan şiirlerdir. Burada yer alan hamâse şiirleri, İslam'ın etkisiyle içerik olarak şiirde ne tür bir değişikliğin olduğunu sunma noktasında önemlidir. Ayrıca savaşın çehresini yansıtmaya açısından da bu şiirler önemlidir. Çünkü bu şiirlerle İslam'ın ilk asrında gerçekleşen fetihlerdeki savaş ortamı takdim edilmiştir. Eser, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer zamanında yapılan fetihlerden Suriye, Irak, Ürdün, Mısır ve Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerindeki fetihleri içermektedir. Kitapta tarihi bilgiler yer aldığı gibi İslam'ın ilk dönemlerine ait çokça hamâse şiirler de bulunmaktadır.³ Kısaca kitabın müellifi hakkında bilgi verecek olursak 747 yılında Medine'de doğan Vâkıdî, 823 tarihinde Bağdat'da vefat etmiştir. Kendisi İslam tarihçisi, muhaddis ve kadılık yönüyle öne çıkmaktadır.⁴

Bu çalışmada Vâkıdî'nin *Futûhu's-Şam* isimli eserinde geçen kahramanlık şiirleri incelenecektir. Şu sorulara cevap aranacaktır:1-Hamâsenin sözlük, ıstilah anlamı nedir? Arap edebiyatında hamâse şiirinde İslam öncesi ve sonrasında görülen değişiklikler nelerdir? 2- *Futuhu's-Şam*'daki hamâse şiirlerinde İslam diniyle ortaya çıkan değişiklikler, şiirlerdeki konular nelerdir?

Araştırmada şiir ve şairlerle ilgili şu yöntem izlenmiştir: Şiirleri söyleyen kahramanların biyografisi tespit edilebildiyse dipnotta kısaca zikredilmiş ve şiirlerin hangi ortamda söylendiğine temas edilmiştir. Önce şiirlerin Arapçası sonra Türkçesi takdim edilmiş, bazı bölümlerde makalenin çok uzamaması için konuyla ilgili olmayan beyitler zikredilmemiştir.

Yapılan araştırmalar neticesinde konuyla ilgili şu çalışmalara ulaşılmıştır:

1-Yakup Göçmen tarafından '*Antere B. Şeddâd'ın Hayatı ve Şiirlerinde Hamâset Teması*' adlı çalışma yapılmıştır. Araştırmacı cahiliye şairlerinden Antere b. Şeddâd'ın hayatını ve şiirindeki hamâseyi incelemiştir. Şairin yaşadığı dönem cahili dönemi kapsamaktadır.⁵

1 Hanna el-Fâhûrî, *el-Câmi'fi Târîhi'l-Edebi'l-'Arabî*, (Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1986), 144-158,

2 Ahmed Emin, *Fecru'l-İslâm* (Kahire: Mektebetü'n-Nahdati'l-Mısriyye, 1964), 57.

3 Vâkıdî, *Fütuhu's-Şam* (Beyrut: Dâru Sadr, 2010).

4 Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Alemiyye, 1985, 9/454-457: Mustafa Çağrı, "Vâkıdî", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 15 Mayıs 2023).

5 Yakup Göçmen, "'Antere B. Şeddâd'ın Hayatı Ve Şiirlerinde Hamâset Teması", Sosyal Bilimler Dergisi 5 / 10 (Aralık 2015), 46-80.

2-Recâi Kızıltunç tarafından *Arap Edebiyatında Beyaz Benzeri Türler-1: el-Hamâsiyye ve Önemli Hamâsiyyeler* isimli makale kaleme alınmıştır. Araştırmacı çalışmasında hamâse terimi ve hamâse yazarlarını ele almıştır.⁶

3-Ali Dadan, “*Ebû İsmail Muhammed b. Abdullah el-Ezdî ve Fütûhu’ş-Şam Adlı Eseri*” isimli çalışmayı gerçekleştirmiştir. Araştırmacı eserin tarihi ve günümüze ulaşma sürecini ele almaktadır.⁷

Hamâse kelimesi Araplarda cesaret, şiddet, katılık, savaş anlamlarını içermektedir. Bu bilginin ayrıntısını sözlükler üzerinden ele alacak olursak *es-Sihâh*’da bu kelime din ve savaşta katı ve tavizsiz olmayı içermektedir. Kureys ve Kenâne kavimleri dinlerine karşı tavizsizliği nedeniyle (حَمِيس) tutkun olarak isimlendirilmiştir.⁸ *Lisanü’l-Arab*’ta şiddet ve tutkunluk, geleneklere bağlılık anlamına gelir, Kureyşliler dinlerinde tavizsiz olmuşlardı. Bu nedenle onlara (حَمِيس) denilmiştir. Ayrıca bu kelime savaşta şiddetli olma boyutunu da içermektedir.⁹ *Kâmûsu’l-Muhit*’te hamâse, sert, kayalık mekân anlamına gelmektedir, bu nedenle Kâbe, hums olarak adlandırılmıştır. Yine savaşın şiddetli anında ortaya çıkan her sertlik ve tutkunluk hamâse diye isimlendirilir.¹⁰ Bütün sözlüklerde hamâsenin katılık, tutkunluk, anlamlarına geldiği önceleri somut nesnelere için kullanılan hamâsenin daha sonra savaşlardaki sertliği ve mücadele azmini içeren soyut hususlara dönüştüğü anlaşılmaktadır.

Hamâse terim olarak ise savaşlardaki kahramanlık ve övünme ve konularını içeren Arap şiir çeşitlerinden biridir. Hamâse şiirleri içerik olarak savaşları ve ayrıntısını betimler, savaşçıların kahramanlıklarını ve yaptıklarını metheder, hayatını kaybeden kahramanlara üzüntüleri içerir.¹¹ Bu şiir tarzı genellikle savaş ve harp ortamlarında zuhur eder. Şiirde kendine ve kabileye güven ve savaşta teşvik öne çıkar.¹²

Türk edebiyatında hamâse şiirleri (epik şiir) kahramanlık şiiri olarak isimlendirilmekte,¹³ içerik olarak vatan sevgisi, savaş ve harp konularını kapsamaktadır.¹⁴

6 Recâi Kızıltunç, “*Arap Edebiyatında Beyaz Benzeri Türler-1: el-Hamâsiyye ve Önemli Hamâsiyyeler*” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turcic* Volume 6/1 (Winter 2011), 1503-1513.

7 Ali Dadan, “*Ebû İsmail Muhammed b. Abdullah el-Ezdî ve Fütûhu’ş-Şam Adlı Eseri*” *İstem*, 19/38 (Kış 2021), 141-154.

8 Cevherî, *es-Sihâh* (Kahire: Dâru’l-Hadîs, 2009), 281.

9 İbn Manzûr, *Lisanü’l-Arab* (Beyrut: Dâru Sadr, ts.), 6/57-58.

10 Muhammed Fîrûzâbâdî, *Kâmûsu’l-Muhit* (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1987), 695.

11 Mecdi Mehdi Kâmil Mühendis, *Mucemü’l-Mustalahati’l-Arabiyye, fi’l-Luğa ve’l-Edeb* (Lübnan: Mektebe Lübnan, 1984), 153.

12 Ahmed Matlûb, *Mucemu Mustalahati’l-Nakd’il-Arabi’l-Kadîm* (Beyrut: Mektebü Lübnan, 2001), 215.

13 Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul, Vadi Yayınları, 2003), 391.

14 (“Şiir”, 1985).

1. Arap Edebiyatında Şi'ri-Hamâse

Klasik Arap edebiyatında, Yunanlıların *İlyada*, *Odesa*, Hintlilerin *Mahabharata*, İranlıların *Şehname* destanları gibi, eserler bulunmamaktadır. Bununla birlikte İslâm öncesi şiirlerde kişilerin ve kabilelerin yiğitliklerini, diğer kabilelere karşı galip gelmelerini içeren çok sayıda hamâse şiirleri bulunmaktadır.¹⁵

Hamâse tabiri eski kaynaklardan tarih, dil ve edeple ilgili kitaplarda geçmektedir. Bu kaynaklarda *beytü hamâse*, *şairu'l-hamâse*, *ebyatü'l-hamâse* tabirleri sıkça görülür. Bu ifadeler önceki dönemlerde şairlerin hamâseye yabancı olmadığını gösterir. Hicri üç ve dördüncü asırda (شِعْرُ الْحَمَاسَةِ) diye görülen bu tür, kahramanlık kuvvet ve kendine güveni içeren şiir türlerinden biridir. Bu şiir çeşidi beyitlerde müstakil olarak bulunduğu gibi diğer taraftan medih, ağıt, hiciv övünme türlerin içinde de yer almaktadır.¹⁶ Hamâse ile ilgili birçok kitap bulunmaktadır. Bunların en meşhuru Ebu Temmâm (ö. 846) 'ın divanıdır. Müellif kitabını (الْحَمَاسَةُ) olarak isimlendirmiştir. Onu Buhturî (ö. 897) izlemiş ve aynı isimle kitap yazmıştır.¹⁷

Cahiliye döneminde kabileler arası harpler yoğun bir şekilde cereyan ettiği için şiirlerin çoğunluğu daha çok hamasî şiire tanıklık etmekteydi. Bunun neticesinde Amr b. Kûlsüm (ö. 584 veya 600) ve Antere (ö. 614 [?]) 'nin hamâse kasideleri ortaya çıktı. Bu dönemin hamâse şairlerinin en meşhuru Antere b. Şeddâd 'dır. Şiirleri kahramanlık ve savaşlarla doludur. Tarafe b. Abd (ö. 564 [?]) diğer zikredilecek muallaka şairlerinden biridir. Onun da çok sayıda konuyla ilgili şiirleri vardır.¹⁸ İslâm'dan önce Araplar arasındaki savaşlar mücadeleler kabile asabiyetiyle alakalıydı. Arap yaşadığı çevreyi ve onurunu korumak için savaşıyordu.¹⁹

İslâm'ın Araplar arasında yayılması neticesinde hamâse şiirleri asabiyet, kabilecilik yerine Allah yolunda cihad ve dinin yayılmasına aracılık eden bir motivasyona dönüştü. Sahada din ve cihad konularını içeren hamasî şiirler görünmeye başladı. Ayrıca hamâse, insanları İslâm'ın istediği güzel ahlaka yönlendiren bir araç haline dönüştüğü gibi kötü adetlerden hırsızlık, zina, ihanet, şarap ve intikam duygusundan da uzaklaştırmıştır.²⁰ Demirayak ise İslâm'ın putperest toplumda yaptığı büyük değişimin şiirde

15 Hanna el-Fâhûrî, *el-Fahru ve'l-Hamâse* (Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, ts.), 53-54.

16 Şerife Binti İbrahim b. Talib, *el-Ebâdü's-Sakâfiyye beyne Şi'ri'l-Hamase ve Fenni's-Şilat*, Mecelle Külliyyeti Daru'l- Ulûm 37/130 (Mayıs 2020), 106.

17 Ahmet Salih Muhammed en-Nehmî, *el-Hasaisiül Uslubiyye fi Şi'ri'l-Hamase beyne Ebî Temmâm ve'l-Buhterî*, (Suudi Arabistan, Camia Ümmi'l-Kurâ, Doktora tezi, 2013), 25-26.

18 Abdüllatif Müti' Abdülkadir, *Lugatü'l-Harb fi Şi'ri'l-Hamase* (Ürdün, Dâru Cerir, 2007), 27.

19 Şevki Dayf, *el-Edebü'l-Arabi fi'l-Asri'l-Arabî*, Mısır: Daru'l-Meârif, ts), 62

20 Ahmed Ahmed Bedevi, *Üsesü'n-Nakdi'l-Edebî inde'l-Arabî* (Mısır: Nahda, 2004), 125.

kısmi oranda olduğunu zikretmekte ve İslam'ın getirdiği yeni mefhum düşünce ve değerlerin bir anda şiire yansıtılması mümkün değildir demektir. Açıklamasını şöyle sürdürmektedir: *Şiirin şekil ve muhtevasında önceden takip edilen bir yöntemi vardır. Şairlerin bu şekil ve muhtevayı bir çırpıda değiştirmesi zordur. İslamî şiirlerin çoğu geleneksel metot üzere olmuştur. Şiirlerine bazen kalıntıların tasviri ve teşbib (Kasidenin başında konusundan hareketle şiirin adını belirlemeye yarayan ve nesib de denilen giriş bölümü) ile başlamışlardır. Ayrıca Müslüman olan şairlerin tamamının İslam'dan aynı oranda etkilendiklerini söylemek zordur. Şairlerin bir kısmında İslam'ın derin izleri görülürken diğer bir kısmında etki zayıftır. Cahiliye devrinde işlenen kabile asabiyetine dayalı fahrî açık gazel ve insanların namuslarını konu alan hicvi bırakmışlar, hicvi türü şiirler İslam'ı ve peygamberi savunmak için söylenmiştir. Kabile asabiyeti ve para kazanmaya dayalı medih yalnızca Hz. Muhammed ve sahabeye hasredilmiştir. Şiirlerde İslam'ı davetin desteklenmesi, cihada teşvik, savaşta şehit olanlara ağıt, kale ve savaş aletlerinin tasviri yapılmıştır.*²¹ Zikredilen bilgiler çerçevesinde şu söylenebilir: İslam dini, şiirleri şekil ve üslup açısından çok fazla değiştirmese de içerik ve muhteva bakımından değiştirmiştir.

İslam'ın ilk dönem hamâse şairleri arasında Hassân b. Sabit (ö. 680 [?]), Abdullah b. Revaha (ö. 629), Kâ'b b. Zühre (ö. 645 [?]) zikredilebilir.²²

2. Fütühu'ş-Şam Adlı Eserden Hamâse Şiirine Örnekler

Örnek şiirler, sancak teslim töreninde, mübareze anında, savaşın şiddetinin arttığı anda ve bayanlar tarafından söylenen şiirlerden oluşmaktadır. Şiirlerde şairlerin kendilerini ne ile tanımladıkları ve savaşın farklı boyutlarını içeren hususlar yer almaktadır.

2.1. Sancak Teslim Töreninde Okunan Şiirler

Savaşçılar beyitlerde kendilerini genel olarak ailelerine, İslam'a ve peygambere nispet ederek açıklamaktalar. Bu nispetleri şu şekilde sıralayabiliriz: Kavmi ve peygamber, aile ve İslam, aile ve peygamber, kendini sadece Hz. Muhammed ile ilişkilendirme, kavmini öne çıkarma, herhangi bir aidiyet zikretmemedir.

Örnek 1: Kavmine ve Peygambere Nispet

وَإِنِّي بِحَمَلِهَا زَعِيمٌ	أَخَذْتُهَا وَالْمَلِكِ الْعَظِيمِ
وَصَاحِبِ الْأَحْمَدِ الْكَرِيمِ	لَأَنْتَ كَيْشُ بَنِي مَحْزُومِ
يَا رَبِّ فَارْزُقْنِي قِتَالَ الرُّومِ	أَسِيرٌ مِثْلَ الْأَسَدِ الْعُشُومِ

21 Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi II Sadrul İslam Dönemi*, (Erzurum, Fenomen, 2013), 72-75.

22 İbrahim b. Talib, "el-Ebâdü's-Sakafîyye Beyne Şi'ril-Hamase ve Fenni'ş-Şilat", 109.

"Melik, Azim olan Allah'a yemin olsun ki sancağı aldım, onu taşımakla ben önderim.

Mahzun oğullarının koçu, şerefli Ahmed'in arkadaşıyım.

Acımasız aslanlar gibi yürüyorum. Ey Rabbim! Beni Rumlarla savaşmakla mükaflatlandır."23

Halit b. Velid (ö. 644)²⁴, Ubeyde b. Cerrah (ö. 639) tarafından Halep ve civarına yapılacak hücum için çağrıldığında ve kendisine sancak teslim edildiğinde bu şiiri okumuştur.²⁵ Halit b. Velid sözüne Allah'a yeminle başlamakta, kendini, kavmi Mahzun oğulları ve Hz. Muhammed'e (ö. 632) nispet ederek açıklamakta ve acımasız aslanlara benzetmektedir. Rabbinden Rumları öldürmeleri hususunda yardım istemektedir. Burada Halid b. Velid kendini sadece kavmi Mahzun oğullarına nispet ederek açıklamamakta, *şerefli Ahmed'in arkadaşıyım* diyerek onunla da bağ kurmaktadır. İfadedeki *şerefli Ahmed*'den kasıt Hz. Muhammed (as.) dir. Kendini tanımlamadaki bu ilave İslam'ın şiirde yaptığı içerik değişikliklerine örneklerden biridir. Cahiliye dönemi şairleri kendilerini sadece kavmiyle ilişkilendirirlerdi. Antera b. Şeddâd'ın (ö. 614 [?]) (شَطْرِي وَأَحْمِي سَائِرِي بِالْمَنْضَلِ إِنِّي امْرُؤٌ مِنْ خَيْرِ عَبَسٍ مَنْصِبًا) *Ben baba tarafından Abs kabilesinin en iyilerinden biriyim. Akrabalarımı kılıcımla korurum.*) Zubyan kabilesi saldırıları karşısında kahramanlık ve cesaretini anlattığı şiirinde kendini sadece kavmi Abs ile ilişkilendirmesi örneklerden biridir.²⁶ Halid b. Velid gücünü ifade için teşbih sanatını kullanarak kendini acımasız aslanlara (مِثْلَ الْأَسَدِ الْعُشُومِ) benzetmektedir.

Örnek 2: Aile ve İslam'a Nispet

أَنَا الزُّبَيْرُ وَلَدُ الْعَوَامِ لَيْتَ شُجَاعًا فَارِسَ الْإِسْلَامِ
قَرَمٌ هُمَامٌ فَارِسٌ هَجَاتَمِ أَقْتُلُ كَلَّ فَارِسٍ ضِرْغَامِ
وَإِنِّي يَوْمَ الْوَعَى صَدَّامِ وَنَاصِرٌ فِي حَائِهَا الْإِسْلَامِ

Ben Avvam oğlu Zübeyir, aslan, yiğit, İslam'ın savaşçısı,

Efendi, atılğan, savaşçı süvari, cesur her bir süvariye öldürürüm.

Harp gününü çok şiddetli, çatışma anında İslam'ın yardımcısıyım.

23 Vâkidî, *Fütûhu's-Şam*, 94.

24 O, Kureys'in Mahzun oğullarına mensuptur, 587 yılında Mekke'de doğdu, kabilesi Mekke'nin askeri işlerinden sorumlu olduğu için Halid çocukluğundan itibaren ata binme güreş ve kılıç kullanmayı öğrendi. Uhud savaşında Müslümanların yenilmesine sebep olan kişidir. Mekke'nin fethinden önce müslüman oldu. Mute gazvesi ve birçok savaşa iştirak etti. Hz. Ebubekir zamanında irtidat hareketlerinin bastırılmasında önemli bir rolü olmuştur. Hz. Ömer döneminde Irak ve Suriye'nin fethinde komutanlıklar ve çeşitli görevler üstlenmiştir. Humus'ta vefat etmiştir. Bknz. Mustafa Fayda, "Halid b. Velid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 15 Mayıs 2023).

25 Vâkidî, *Fütûhu's-Şam*, 94.

26 Antere b. Şeddâd, *Divânu Antere b. Şeddâd*. (Beyrut: Neşreden Fevzî Atvî, 1968), 110-111.

Amr b. el-As (ö. 664), Mısır'ın bazı bölgelerini fethettikten sonra diğer şehirlerin fethine hazırlık için orduyu toplamış ve sancak teslimi töreni düzenlemiştir. Zübeyir b. Avvâm(ö. 656)²⁷, bu beyitleri sancağı teslim aldığı vakit söylemiştir.²⁸ O, kendisini Avvâm'ın oğlu İslam'ın süvarisi ve yiğit bir savaşçı, çatışmanın şiddetli anında İslam'ın yardımcısıym diye betimlemektedir. "İslam'ın süvarisi, yardımcısı" tabiriyle kendini İslam'la irtibatlandırmaktadır.

Örnek 3: Aile ve Peygambere Nispet

إِنِّي أَنَا الْفَضْلُ أَبِي عَقِيلٌ أَسِيرٌ لِلْحَرْبِ بِلَا تَمْهِيلٍ
بِحَدِّ سَيْفٍ قَاطِعِ صَقِيلٍ بِهِ أَيْدُ الْكَافِرِ الْجَهُولِ
أَنَا ابْنُ عَمِّ أَحْمَدَ الرَّسُولِ الْمُرْسَلِ الْمَبْعُوثِ فِي التَّنْزِيلِ

Ben Fadıl, babam Akıl, durmaksızın savaşa yürüyorum.

Parlak keskin kılıçla, çok ahmak kâfiri yok ediyorum.

Ben vahiyde peygamber gönderilmiş elçi Ahmed'in amcasının oğluyum.

Fadl b. Akıl (ö. ?) bu sözleri sancağı Amr b. el-As'dan aldığı ifade etmiştir.²⁹ Kendini babası Akıl ve son beyitte "Ben elçi Ahmed'in amcasının oğluyum." diyerek peygamberimizle ilişkilendirmektedir. Kahramanlığını savaştan savaşa koştuğunu belirterek açıklamakta, kılıcını parlak ve keskin olarak betimlemektedir.

Örnek 4: Kendini Sadece Hz. Muhammed ile İlişkilendirme

أَنَا الْهُمَامُ الْفَارِسُ الْكَرَّازُ أَفْنِي بِسَيْفِي عُضْبَةَ الْكُفَّارِ
إِنْ جَالَتِ الْخَيْلُ بِلَا إِنْكَارِ وَقَامَ سَوْفَ الْحَرْبِ مِنْ عَمَّارِ
حَمَى لِدَيْنِ الْمُضْطَفَى الْمُخْتَارِ صَلَّى عَلَيْهِ الْوَاحِدُ الْقَهَّارِ

Ben saldırgan yiğit bir süvari, kılıcımınla kâfir topluluğu yok ederim.

Şayet atlar hareket edip Ammar savaş meydanına çıkarsa

Tek ve Kahhar olan Allah'ın salat ettiği seçilmiş Mustafa'sının dinini korur.

Ammar b. Yasir (ö. 657)³⁰ bu sözleri sancağı Amr b. el-As'dan aldığı ifade etmiştir.³¹ İsmi doğrudan zikretmemekte kendini *saldırgan yiğit bir*

27 Hz. Zübeyir Hz. Peygambere ilk inanan ve cennetle müjdelenen 10 sahabeden biridir. Peygamberimizin halasının oğludur. Genç yaşta müslüman olmuştur. Gençliğinde kılıç ok kullanma ve ata binmeyi öğrenmiştir. Peygamberimizle birlikte bütün savaşlarda bulunmuştur. Hz. Ömer zamanında İran, Suriye-Filistin ve Mısır taraflarında gerçekleşen bazı fetihlere katıldı. Hz. Osman zamanında Taberistanın fethine katıldı. Bknz: Mehmet Efendi oğlu, "Zübeyir b. Avvâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 15 Mayıs 2023).

28 Vâkidî, *Fütühu's-Şam*, 447.

29 Vâkidî, *Fütühu's-Şam*, 448.

30 İslam'ın ilk şehitlerinden Hz. Yasir ve Sümeyye'nin çocuğudur. İslam'a ilk girenlerden, çokça işkenceye maruz kalanlardandır. Siffin savaşında şehit düşmüştür. Mustafa Fayda, "Ammar b. Yasir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 15 Mayıs 2023).

31 Vâkidî, *Fütühu's-Şam*, 449.

süvariylim'' diye tarif etmekte *Dinin seçilmiş Mustafa'sının koruyucusu oldu.*" diyerek kendini Hz. Muhammed ile ilişkilendirmektedir.

Örnek 5: Sadece Kavmini Öne Çıkarma

أَنَا الْعَبَّاسُ ذُو رَأْيٍ قَوِيمٍ مَعِيَ سَادَاتُ آلِ بَنِي سَلِيمٍ
أَدُلُّ بِهِمْ حُمَاةَ الْبُعْيِ لَمَّا تُرَى الْهَيْجَاءُ كَاللَّيْلِ الْبَهِيمِ
وَسَيَفِي مَاضِي الْحَدَّيْنِ أَضْحَى لِأَهْلِ الشَّرْكِ وَالْمَوْتِ الْعَمِيمِ
بِهِ أَفْنِي الطَّغْنَاءَ بِكُلِّ أَرْضٍ وَأَقْتُلُ كُلَّ أَفَّاكٍ أَثِيمِ
وَنَحْنُ بَنُو سَلِيمٍ خَيْرُ قَوْمٍ هُدَيْنَا لِلصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ

Ben doğru görüş sahibi Abbas, benimle Salim oğullarının beyleri var.

Savaş zifiri karanlık geceler gibi görüldüğünde haksızlığa karşı duranlara rehberlik yaparım.

Kılıcım, şirk ehli ve umumi ölüm için iki yönlü kesendir.

Her yerdeki zorbaları kılıcımınla yok eder ve her günahkârı öldürürüm.

Biz kavimlerin hayırlısı Salim oğulları, sıratı müstakime iletildik.

Abbas b. Mirdâs es-Sülemî (ö. ?)³² bu sözleri sancağı Amr b. el-As'dan aldığı söylenmiştir.³³ Kendini "Doğru görüş sahibi Abbas'ım" diye tanımlamakta son beyitte "Biz kavimlerin hayırlısı Salim oğullarıyız." diyerek kendini bu kabileye nispet etmektedir. "Her yerdeki zorbaları öldürürüm." diyerek kendine olan güveni ortaya koymaktadır.

Örnek 6: Herhangi Bir Aidiyet Zikretmeme

أَسِيرُ إِلَى الْأَعَادِي بِأَهْتِمَامٍ بِقَلْبٍ صَادِقٍ حِصْنِ الدِّمَامِ
بِأَبْطَالٍ جَحَاجِحَةٍ أَسْوَدٍ سُرَاةٍ فِي الْوَعَى قَوْمِ كِرَامِ
أُيَيْدُ بِهِمْ عُدَاةَ الدِّينِ جَمْعًا وَلَا أَحْشَى مِنَ الْقَوْمِ اللَّثَامِ
إِذَا مَا جُلْتُ فِي الْهَيْجَاءِ بِرُمُحِي أَصُولُ بِهِ وَفِي أَيْدِي حُسَامِي

Ben düşmanlara doğru kötülüklerden korunmuş samimi bir kalp ile,

Aşkla kahramanlığı tescillenmiş kavmin seçkin aslanlarıyla savaşta yürüyorum.

Din düşmanlarının hepsini öldüreceğim, aşağılık kavimden korkmuyorum.

Mızrağımınla savaş meydanında dolaştığımda elimde kılıcım olduğu halde onunla saldıracağım.

32 Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuş, Mekke'nin fethi ve Huneyn gazvesinde yararlılıkları çokça görülmüştür. Cahiliye döneminde kendine içkiyi yasaklamıştır. Kendisi kahraman ve şairdir. Bknz.: İbn Hacer, *el-İsabe fi Temyîzi's-Sahabe li İbni Hacer el-Askalânî*, Tah. Adil Ahmed Mevcud, (Beyrut: Dâru'l-Kütübil İlmiyye, 1995), 3/512.

33 Vâkidî, *Futûhu's-Şam*, 449.

Abdurrahman b. Ebî Bekr (ö. 673)³⁴ bu sözleri Mısır'ın bazı şehirlerine yapılacak fetih harekâtlarından önce sancağı Amr b. el-As'dan aldığında söylemiştir.³⁵ İsmi zikretmediği gibi kendini ve yanındaki arkadaşlarını “*sami-mi bir kalp ve kahramanlığı tescillenmiş kavmin seçkin aslanlarıyla savaşta yürüyorum*” diyerek methediyor, savaşta aynı anda mızrak ve kılıç kullandığını belirterek savaşta marifetini ortaya koyuyor.

2.2. Silahların Tasviri

Silahlar, şiirlerde baş kesen, diş söken, uzun ve keskin, kaburgaları kıran olarak tasvir edilmektedir.

Örnek 1:

مَعِيَ حُسَامٌ قَاطِعٌ لِلرَّاسِ وَقَالِقُ الْهَامَاتِ وَالْأَضْرَاسِ
أُفْنِي بِهِ الْأَعْدَا بِلَا إِبْئَاسِ وَمَا عَلَيَّ فِيهِمْ مِنْ بَئَاسِ

Başları kesen sıkıntıları ve azı dişleri söküüp atan keskin kılıcım var,

Korkusuzca onunla düşmanları yok ederim. Onlar için bende bir çekinme olmadı.

Fadl b. Abbas (ö. 634 [?])³⁶ bu sözleri Mısır'ın bazı şehirlerine yapılacak fetihlerden önce sancağı Amr b. el-As'dan aldığında söylemiştir.³⁷ Silahını başları kesen ve dişleri söken keskin kılıç olarak betimlemektedir. Çünkü kılıcın kafaları koparması doğrudan ölüme işaret etmekte azı dişleri sökmesi ise aşırı acıya delalet etmektedir. Bu betimlemeyle muhataba daha çok korku verilmektedir denilebilir.

Örnek 2:

أَنَا الْمِقْدَادُ فِي يَوْمِ النَّزَالِ أُبِيدُ الضِّدَّ بِالسُّمْرِ الْعَوَالِي
وَسَيِّفِي فِي الْوَعَى أَبَدًا صَقِيلٌ طَلِيْقُ الْحَدِّ فِي أَهْلِ الضَّلَالِ

Ben Mikdat savaş gününde uzun çivilerle düşmanımı öldürürüm.

Savaşta kılıcım daima keskin ve dalalet ehli için hürdür.

34 Hz. Ebû Bekir'in oğlu ve Hz. Âişe'nin ana baba bir kardeşidir. Mekke'nin fethinden önce müslüman oldu. Babası ve Hz. Ömer zamanında fetihlere katıldı, iyi ok atıcısıydı. Bknz: Hakan Temir “Abdurrahman b. Ebî Bekir'in Hayatı Ve Erken Dönem İslam Tarihindeki Faaliyetleri”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/ 43 (Ocak-Haziran 2020), 130-150..

35 Vâkidî, *Fütühu's-Şam*, 448.

36 Peygamber efendimizin amcası Hz. Abbas'ın oğludur. Ebâ Abdullah ve Ebû Muhammed ismiyle de künyelenmiştir. Peygamberimizle birlikte Huneyn gazvesine katıldı. Vefatı ihtilafıdır. Bazılarına göre yermük savaşında şehit oldu kimilerine göre taun hastalığı nedeniyle Şam'da vefat etti. Bknz: İbnü'l-Esir, *Esedü'l-Ğabe, Fi Ma'rifeti's-Sahabe* (Beirut: Dâru İbn Hazm, 2012), 993-994.

37 Vâkidî, *Fütühu's-Şam*, 447.

Mikdat b. Esved el-Kindî (ö. 653)³⁸ bu sözleri Mısır'ın bazı şehirlerine yapılacak fetihlerden önce sancağı Amr b. el-As'dan aldığında söylemiştir.³⁹ Mikdat b. Esved el-Kindî kılıcını keskin, mızrağını uzun çiviye benzetmekte ve düşmanını öldürmede hür olarak nitelemektedir.

Örnek 3:

أَنَا الْهُمَامُ الْفَارِسُ الْقَعْقَاعُ لَيْثُ هُمَامٍ ضَيْغَمٌ مُطَاعُ
مَعِيَ حُسَامٌ يُبْرِئُ الْأَوْجَاعُ وَيَقْطَعُ الْهَامَاتِ وَالْأَضْلَاعُ

Ben Ka'ka', Acıları bitiren yiğit, yerinde duramayan, cesur, boyun eğilen savaşçı.

Acıları bitiren keder ve tasaları yok eden kaburga kemiklerini kıran bir kılıcım var.⁴⁰

Muhammed b. Mesleme'nin (ö. 663) rivayetine göre Rumlarla yapılan bir savaşta düşman ordusu oldukça fazlaydı, bir süre direndik artık ölümün yakın olduğunu düşünürken toz bulutları yükseldi, Şürahbi'l-Hasene'nin (ö. 639) olduğu iki bin kişilik ordu geldi. Ka'ka' bin Ömer et-Temîmî (ö. 660 [?])⁴¹ düşmana saldırdı ve bu esnada bu beyitleri zikretti. Kılıcını acıları bitiren keder ve tasaları yok eden ve kaburgaları kıran olarak tasvir etmektedir.

2.3. Mübareze Anında Söylenen Sözler

Şiirlerde düşmana lanet okuma, nida üslubuyla seslenme ve geçmişteki başarıları muhatabına hatırlatıp gözdağı verme vardır.

Örnek 1:

وَيْبُلُ لِيَجْمَعَ الرُّومَ مِنْ يَوْمِ سَغَبٍ إِنِّي رَأَيْتُ الْحَرْبَ فِيهِ تَلْتَهَبُ
وَكَمْ لَقْنَا مَوَاقِعَ النَّصَبِ وَكَمْ تَرَكْتُ الرُّومَ فِي حَالِ الْعَطَبِ

38 Mikdâd'ın babası Behrâ kabilesine mensuptur, fakat babası işlediği bir cinayet sonrası bu kabileden kaçıp Kinde kabilesine sığınmış bu esnada Mikdâd doğmuştur. Mikdâd da bu kabileden kaçıp Mekke'ye yerleşmiştir. Orada Esved bin Abdüeygüs adlı birinin himayesine girmiş ve Mikdâd bin Esved adıyla anılmaya başlanmıştır. 24 yaşındayken Muhammed'den haber alan Mikdâd çağrıya uyarak müslüman olmuştur. Böylece İslam'ı kabul eden ilk Müslümanlardan olmuştur. Hz. Ömer'in halifeliği zamanında Mısır'ın fethine katılmış ve onunla beraber Suriye'deki Cabiye'yi ziyaret etmiştir. Muaviye'nin valiliği sırasında Kıbrıs'a gönderdiği orduda yer almıştır. Mustafa Ertürk, "Mikdâd b. Amr" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 15 Mayıs 2023).

39 Vâkidî, *Fütûhu's-Şam*, 448.

40 Vâkidî, *Fütûhu's-Şam*, 455.

41 Hulefâ-yi Râşidîn devrinin ünlü kumandanlarından. Hz. Ebû Bekir döneminde irtidat hareketlerini bastırmakla görevlendirilen komutanlardandır. İran'a karşı yapılan fetih hareketlerinde önemli başarılar elde etti. Ka'kâ' asıl şöhretini Kâdisiye Savaşı'nda (15/636) elde etti, bu savaşın kazanılmasında onun büyük payının olduğu rivayet edilir. Aynı zamanda şair olan Ka'kâ'ın şiirleri daha çok savaşlarla ilgilidir. Şiirleri Âsım b. Amr'ın şiirleriyle birlikte Nûrî Hammûdî el-Kaysî ve Hâtim Sâlih ed-Dâmin tarafından yayımlanmıştır. Hayrettin Yücesoy, "Ka'kâ' b. Amr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 15 Mayıs 2023).

Savaşın kızıştığı günde Rum askerlerinin vay hallerine! Görüyorum ki savaş o günde kızışmakta.

Rumlar bizden nice direnç sahneleriyle karşılaştılar. Onlar ne kadar da bozguna uğratılıp terkedildiler.

Halit b. Velid bu beyitleri Suriye'deki Humus (Hıms) şehrinin fethi sırasında Rum komutanla kavgaya tutuşup onu öldürdükten sonra söylemiştir.⁴² Kelamına (وَيَنْلُ لَجْمَعِ الرُّومِ) Rumlara lanetle başlamaktadır. Düşmanlarına geçmişteki hezimetlerini (Rumlar ne kadar da bozguna uğratılıp terkedildiler) sözüyle hatırlatmakta ve onlara korku vermektedir. Savaşın şiddetlenmesini ateşin kuvvetli bir şekilde tutuşmasına benzetmektedir.

Örnek 2:

سَأَحْمِلُ فِي اللَّيَامِ بَنِي الْأَعَادِي بِكُلِّ مُتَّقَفٍ لَدِنِ حِدَادِ
فِيَا بُؤْسًا لِقَيْصَرَ يَوْمَ نَأْتِي وَجَمْعِ الرُّومِ شُرْدٌ فِي الْبِلَادِ

*İyi işlenmiş demir süngüleri düşmanın aşağılık çocuklarına karşı taşıyacağım,
Ey Kaysar'ın yiğitleri! Rum topluluğu geldiğimiz gün ülkeyi terk etti.*

Şurahbi'l-Hasene⁴³ bu beyitleri Rum emirlerinden birisiyle mübarezeye gittiğinde söylemişti.⁴⁴ *Düşmanın aşağılık çocuklarına saldıracam* (سَأَحْمِلُ فِي اللَّيَامِ بَنِي الْأَعَادِي) diyerek meydan okumakta ve muhataplarına nida üslubuyla *Ey Kaysar'ın yiğitleri* (فِيَا بُؤْسًا لِقَيْصَرَ) seslenmekte ve Rum topluluğun kendilerinden kaçtığını söyleyerek düşmana psikolojik üstünlük kurmaya çalışmaktadır.

2.4. Savaşa Teşvik

Savaşa teşvik için emir üslubu kullanılmakta (هُبُّوا/فَاحْمِلُوا/ضَوْلُوا) fiilleriyle söze başlanmaktadır

Örnek 1:

هُبُّوا جَمِيعَ إِخْوَتِي أَرْوَاحًا نَحْنَوِ الْعُدُوِّ نَبَغِي الْكِفَاحًا
نَزُجُو بِدَاكَ الْفُؤُزَ وَالنَّجَاحًا إِذَا بَدَلْنَا دُونَهُ أَرْوَاحًا
وَيَرْزُقُ اللَّهُ لَنَا صِلَاحًا فِي نَضْرِنَا الْعُدُوِّ وَالرَّوَاحًا

Ey Kardeşlerim! düşmana doğru ruhlar gibi esip gürleyin. Mücadele arzuluyoruz.

Canlarımızı feda edersek bununla başarı ve zafer umarız.

Allah zaferimiz konusunda sabah akşam bizi istikamet ile rızıklandırсын.

42 Vakidî, *Fütühu's-Şam*, 131.

43 Allah Resulünün vahiy katiplerinden, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer döneminde ordu komutanlıkları yapmıştır. Veba salgınında vefat etmiştir, kabri Ürdün'dedir. Mehmet Efendioğlu, "Şurahbi'l-Hasene" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 15 Mayıs 2023).

44 Vakidî, *Fütühu's-Şam*, 184.

Halit b. Velid bu beyitleri Yermük savaşında hücum için hazırlandıkları sıra söylemiştir.⁴⁵ Arkadaşlarını ruhlar gibi olmaya (هُبُوا) fiiliyle davet etmekte ve canlarını feda ederlerse başarının geleceğini belirtmektedir. Son cümlesinde ise zaferlerini Allah ile irtibatlandırmakta ve Allahtan zafer ummaktadır. Zaferin Allah'la irtibatlandırılması da İslam dininin şiire kattığı yeni içeriklerden biri denilebilir. Çünkü Enfal Suresi 17. âyette (*onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı.*)⁴⁶ savaşın seyrini tayin edenin Allah olduğu mesajı verilir

Örnek 2:

أَلَا فَاحْمِلُوا نَحْوَ اللَّيَامِ الْكَوَادِبِ لَتَزُورُوا سُيُوفًا مِنْ دِمَاءِ الْكُتَّابِ

Haydin! Kılıçları askerlerin kanıyla sulamak için aşşağılık yalancılara saldırın.

Dırar İbn el-Ezver (ö. 634)⁴⁷ bu beyitleri Antakya'nın fethi için gittiklerinde düşmanlara saldırdıklarında söylemiştir.⁴⁸ Hitabına (أَلَا فَاحْمِلُوا) haydin saldırınız) diye başlamakta ve ne kadar çok düşman öldüreceklerini kılıçların kanla dolacağını belirterek sözlerini sürdürmektedir.

Örnek 3:

أَلَا يَاغُضِبَةَ الْإِسْلَامِ ضَوْلُوا عَلَى الْأَعْدَاءِ بِالسَّيْفِ الصَّقِيلِ

أَذِيْقُوهُمْ حِيَاضَ الْمَوْتِ جَهْرًا بِلَذَعِ السَّمْهَرِيِّ الرُّمَحِ الطَّوِيلِ

وَمُوتُوا فِي الْوَعَى قَوْمًا كِرَامًا شِدَادًا فِي الْمَعَامِعِ وَالنُّزُولِ

Haydin ey İslam topluluğu! Düşmanlara saldırın keskin kılıçla.

Onlara açıkça ölümün kanlı yüzünü tattırın uzun mızrakların batmasıyla.

Onurlu, güçlü bir kavim olarak savaşta ölin.

Şurahbi'l-Hasene bu beyitleri Rumlarla yapılan bir savaşta Müslümanları teşvik için söylemiştir.⁴⁹ Müslümanlara seslenmek için (يَاغُضِبَةَ الْإِسْلَامِ) doğrudan İslam topluluğu tabirini kullanmakta herhangi bir ırk veya kabile ismi

45 Vakidî, *Fütûhu's-Şam*, 146.

46 Kur'an Yolu Meâli, çev Hayrettin Karaman "vd." (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015)

47 Babası "eğri boyunlu" anlamına gelen Ezver lakabıyla tanındığı için o da Dırar b. Ezver diye şöhret bulmuştur. Kabilesinden bir heyetle birlikte (630) yılında Medine'ye gitti. Resûl-i Ekrem'den izin alarak huzurunda "Lâmiyye" kasidesini okudu. Ve orada müslüman oldu. Dırar'ın Câhiliye devrinden itibaren ünlü atı Muhabber'in sırtında çeşitli savaşlarda yiğitlikler gösterdiği ve katıldığı her savaş için bir şiir söylediği rivayet edilmekte, hayatına yer veren eserlerde şiirlerinden örnekler bulunmaktadır. Kendisi gibi cesur ve şair olan kız kardeşi Havle bint Ezver de Şam ve Mısır gibi ülkelerin fethinde bulunmuş ve bu savaşlar için şiirler söylemiştir. Nevzat Aşık, "Dırar b. Ezver", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 15 Mayıs 2023).

48 Vakidî, *Fütûhu's-Şam*, 246.

49 Vakidî, *Fütûhu's-Şam*, 455.

zikretmemektedir. Bu ifadede İslam'ın Arap şiirine ilavelerinden biridir. Onları harbe teşvik içinde (ضُوكُوا) emir fiilini talep için kullanmaktadır. Hem kendini hem de arkadaşlarını saldırıya teşvik etmekte mızrakları batırarak düşmanlara korku vermeyi önermekte ölüm olursa da onurla ölmeyi zikretmektedir.

2.5. Savaşın Gayesi

Şiirlerde savaşın gayesi Allah'ın dinini destekleme ve cenneti elde etme olarak açıklanmaktadır.

Örnek 1:

وَإِنَّا لَقَوْمٌ لَا تَكِلُ سِيُوفُنَا مِنْ الضَّرْبِ فِي أَغْنَاقِ سُوقِ الْكِنَائِبِ
سِيُوفٌ دَحْرَنَاهَا لِقَتْلِ عَدُونَا وَاعْرَازِ دِينِ اللَّهِ مِنْ كُلِّ حَائِبِ
فَقَتَلْنَا بِهَا كُلَّ الْبَطَارِقِ غُنُوءَةً جَلَاءَ لِأَهْلِ الْكُفْرِ مِنْ كُلِّ جَانِبِ

Biz kılıçları düşman birliklerindeki askerlerin boyunlarını vurmaktan yorulmayan bir kavimimiz.

Her tarafta Allah'ın dinini destekleme ve düşmanlarımızı öldürmek için kılıçlarımızı depoladık.

Orada her taraftan patrik ve küfriin ileri gelenlerini zorbalıkla öldürdük.

Mardin kalesinin fethi için gelen orduyu Halid b. Velid düşmana sayılarını az göstermek için gruplara ayırmıştı. Rudus isimli Rum komutan Halid'in grubunu küçümseyince bu beyitleri zikretti.⁵⁰

Halid b. Velid (*Her tarafta Allah'ın dinini destekleme ve düşmanlarımızı öldürmek için kılıçlarımızı depoladık*) diyerek gayelerinin Allah'ın dinine yardım olduğunu açıklamaktadır.

Örnek 2:

سَابَدُلُ مُهَجَّتِي أَبَدًا لِأَتِي أُرِيدُ الْعَفْوَ مِنْ رَبِّ كَرِيمِ
وَأَضْرِبُ فِي الْعِدَا جَهْدِي بِسِنْفِي وَأَقْتُلُ كُلَّ جَبَّارٍ لَيْمِ
فَإِنَّ الْخُلْدَ فِي الْجَنَاتِ حَقٌّ تُبَاحٌ لِكُلِّ مَقْدَامٍ سَلِيمِ

Daima canımı kurban edeceğim. Çünkü ben cömert rabden bağışlanma istiyorum.

Kılıcımınla düşmanlara gücüm nispetinde vuruyor ve alçak her zorbayı öldürüyorum.

Cennette ebedilik gerçektir. Her yiğit için cennet takdim edilir.

Cündüb b. Amir b. Tufeyl'in (ö. 636) babası Yermük savaşında mübareze dövüşünde şehit olmuştu. Babasının taşıdığı sancakla birlikte Ebû Ubeyde'ye teslim için geldi. Dedi ki: *Babam öldürüldü onun intikamını almak istiyorum.*

50 Vakidî, *Fütühu's-Şam*, 365-366.

rum. Babasını öldüren Rum komutanlardan Cebele b. Eyhem'e (ö.?) yöneldi ve bu beyitleri söyledi.⁵¹ Savaşma gayesinin cennet olduğunu (Cennette ebedilik gerçektir. Her yiğit için cennet takdim edilir.) diyerek açıklamaktadır ve her zorbayı öldürüyorum diyerek kendine güveni göstermektedir.

2.6. Düşmanları Tasvir Eden Şiirler

Şiirlerde düşmanlar köpek ve koyunlara benzetilmiştir.

Örnek 1:

سَأَحْمِلُ فِي الرُّومِ الْكِلَابَ النَّوَاجِحِ وَأَضْرِبُهُمْ ضَرْبًا بِحَدِّ الصَّفَائِحِ

Havlayan Rum köpeklerine saldıracağım, mızraklarımla onlara vurdukça vuracağım.

Kutâme b. Eyşem Kinânî(ö.?) bu beyitleri savaşın kızıştığı esnada bir elinde kılıcıyla, bazen mızrağıyla saldırdığı bir ortamda söylemiştir.⁵² Rum askerlerini havlayan köpeklerle benzetmektedir. Çünkü köpek çoğunlukla saldırmak yerine sadece kuru gürültü yapmaktadır. Yine köpek alçak aşağılık pis sefil gibi mecazi anlamlar taşımaktadır.⁵³ Bu nedenle düşmanlar köpeklerle benzetilmiş denilebilir. Ayrıca (فِي الرُّومِ الْكِلَابَ النَّوَاجِحِ) ifadede teşbih edatı düşürülerek teşbihi müekked yapılmıştır. İfadenin aslı (فِي الرُّومِ كَالْكِلَابِ النَّوَاجِحِ) Bu edatın düşmesi dinleyenin zihninde benzettiği şeyi aynısı gibi yaptırmaktadır.⁵⁴ Mızraklarla vurdukça vuracağım diyerek kendine güveni ortaya koymaktadır.

Örnek 2:

وَإِنْ صَالَ الْجَمِيعُ يَوْمَ حَرْبٍ لَكَانَ الْكُلُّ عِنْدِي كَالْكِلَابِ

Topluca harp günü hepsi saldırsa tamamı yanımda köpekler gibi olur.

Ebû Zer el-Gifârî (ö. 653)⁵⁵ bu sözleri Mısır'ın bazı şehirlerine yapılacak fetih harekâtlarından önce sancağı Amr b. el-As'dan aldığında söylemektedir.⁵⁶

Düşmanlarını (*Hepsi topluca harp günü saldırsa hepsi benim yanımda köpekler gibi olur*) ifadesiyle köpeklerle benzetmekte ve onların önemsizliğine vurgu yapmaktadır.

51 Vakidî, *Fütûhu's-Şam*, 180.

52 Vakidî, *Fütûhu's-Şam*, 178.

53 Kemaleddin ed-Dümeyrî, *Kitabü Hayatî'l-Hayvânî'l-Kübrâ* thk. Muhammed Abdülkadir el-Fâdilî, (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2004), 2/378; Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, 806-807.

54 Taftazani, *Muhtesaru'l-Meâni* (İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017), 314. Ali Bulut, *Belâgat-i Müyessera, Meânî-Beyân- Bedî* (İstanbul: İfav Yayınları,2022), 169.

55 Ebû Zer Cündeb b. Cünâde b. Süfyân el-Gifârî (ö. 32/653) Servet terâkümü konusundaki görüş ve mücadelesiyle tanınan sahâbî. Abdullah Aydın, "Ebû Zer el-Gifârî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 15 Mayıs 2023).

56 Vakidî, *Fütûhu's-Şam*, 449.

Örnek 3:

وَأَتْرَكُهُمْ شِبْهَ الرُّخَامِ إِذَا مَشَى عَلَيْهِ شَجَاعٌ لَا يَزَالُ مُضَادِمًا
وَالْإِلَّاءَ كَأَغْنَامٍ مَضِينٍ بِقَفْرَةٍ وَأَصْبَحَ مَوْلَاهَا عَنِ السَّعْيِ نَائِمًا
وَقَدْ مَلَكَ اللَّيْثُ الْغَضْنَفُورُ جَمْعَهَا وَأَصْبَحَ فِيهَا بِالْمَخَالِبِ حَاطِمًا

Onları mermerin kırıntıları gibi bırakıyorum. Bir cesur oraya yürüdüğünde cesetlere çarpmakta,

Onlar çölde akıp giden koyunlar gibi sanki, onların çobanı müdahaleden uzak, uyumakta.

İri cüsseli aslan onların hepsine sahip olmakta, pençeleriyle orada onları kırıp geçirmekte.

Dırar el-Ezver bu sözleri Rumlarla gerçekleşen bir çatışmada zikretmektedir.⁵⁷ Düşmanı rahatlıkla alt ettiğini hallerini çobanı uyuyan koyun sürüsüne benzetmektedir. Çünkü koyun en zayıf hayvanlardan biridir.⁵⁸ Düşmanlarının ne kadar basit olduğunu göstermek için onları koyuna kendilerini ise pençeleriyle kırıp geçiren aslana benzetmektedir.

Kendilerini Aslana Benzetme**Örnek 1:**

وَإِنَّا لَقَوْمٌ فِي الْحُرُوبِ لَيُوثُهَا وَتَنْتَبِهُنَّ مِنَّا عَنْ ذَلِكَ أَسُودُهَا
نُحَامِي عَنِ الدِّينِ الْقَوِيمِ نَصُونُهُ وَنَزَعُمُ أَنَا فِ الْعِدَا وَنَدُودُهَا

Biz savaşta harbin aslanları gibiyiz, bizden bundan böyle savaşın aslanları kaçır.

Hak dini korur ve muhafaza ederiz, düşmanın burunlarını yere sürtüp onları yerle bir ederiz.

Numan b. Münzir (ö.?)⁵⁹, Karkasya'nın fethinde çatışma esnasında buranın emiri Şehriyaz'ı gördüğünde ona saldırma esnasında bu beyitleri zikreder.⁶⁰ Kendilerini aslanlara benzetmektedir. Çünkü aslan çeviklik, cesaret, güç, kuvvet, egemenlik ve mertliğin işaretidir.⁶¹ Şair savaşlardaki kahramanlıklarını savaşın her mevkisinde bizim için bir gurur var diyerek ifade etmektedir.

2.7. Savaşın Tasviri

Savaş anında meydana gelen mekandaki değişiklik ve çatışma anındaki durum tasvir edilmektedir.

57 Vakidî, *Fütühu'ş-Şam*, 463.

58 Özge Kırca Erdem, "Kırgız Destanlarında Hayvan Motifi", (Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 109.

59 O, cahiliyede Hire emirlerinin en meşhurlarındandır. Kısraya giden Arap heyetlerinde yer aldı. Habur ve Fırat arasındaki Karkasya'nın gazilerindedir. Alî b. Fâris ez-Ziriklî, *el-A'âm* (Beyrut: Dâru'l-ilm Li'l-melâyîn, 2002), 8/34.

60 Vakidî, *Fütühu'ş-Şam*, 360-361.

61 Necmüddin Gazzî, *Hüsni't-Tenebbüh Lima Verede Fi't-teşebbüh*, (Suriye: Daru'n-Nevadir, 2011), 11/464. Cengiz Alyılmaz, *Gobustan'ın Gizemi* (Kıpçaklara Giden Yol (Ankara: Bitlis Eren Üniversitesi, 2016), 541-542.

Örnek 1:

هَزَمْنَاهُمْ لَمَّا التَّقِينَا بِمَاسِحٍ وَثَارَ عَجَاجُ النَّعْعِ مِثْلَ السَّحَابِ
 وَكُلُّ هُمَامٍ فِي الْحُرُوبِ نَخَالِهِ يَكْرُ بِحَمَلٍ فِي صُدُورِ الْكَتَائِبِ
 وَجَنْدَلٌ وَقَدْ الرُّومِ فِي كُلِّ جَانِبٍ تَرَكْنَاهُمْ فِي الْقَاعِ نَهْبًا لِنَاهِبِ

Düzenbaz kişilerle karşılaştığımızda onları yendik, bulutlar gibi toz yükseldi.

Her yiğit savaşlarda öldürücü silahıyla askerlerin göğüslerine saldırıyor.

Her taraftaki Rum heyetini yere serdik, onları vahşi hayvanların yemesine bıraktık.

Abdullah b. Gassan Maksîn ve Şemsâniyye ve Haburu sulh yoluyla alınca Mecdele geldi ve burada ikamet etti. Gays Bin Hazim el-Becelî⁶² orada bu beyitleri söyledi.⁶³ Savaş ortamını *bulutlar toz gibi yükselmekte her yiğit askerlerin göğüslerine saldırmakta* sözleriyle betimlediği gibi savaşın sonucunu da her taraftaki Rum heyetini yere serdik onları vahşi hayvanların insafına bıraktık diyerek ilan etmektedir.

Örnek 2:

شَهِدْنَا بِعَوْنِ اللَّهِ أَفْضَلَ مَشْهَدٍ بِأَكْرَمَ مَنْ يَقْوَى عَلَى كُلِّ مَوْكِبِ
 رَكِبْنَا عَلَى الْجُرْدِ الْجِيَادِ سَوَابِحًا بِكُلِّ قَنَاةٍ بَلْ بِكُلِّ مِقْضَبِ
 وَكُنَّا بِعَوْنِ اللَّهِ لَا نَزَعَوِي إِذَا تَبَادَرَ طَعْنُ كَالْعَمَامِ الْمُشْطَبِ

Allah'ın öyle yardımlarına şahit olduk ki bir kimse bir topluluğa yetmekte.

Hızlı koşan atlara mızrakla değil, kesici aletlerle şimşek hızıyla bindik.

Allah'ın yardımı ile beraberdik. Saldırıları sağanak bulutlar gibi ortaya çıktığında pişman olmadık.

Iraktaki Medâin şehri Sad b. Ebî Vakkas tarafından fethedilince Asım b. Amr⁶⁴ tarafından söylenmiştir.⁶⁵ Harp esnasında bir kişinin bir topluluğa Allah'ın yardımıyla yeterli geldiğini belirtmekte atlara binişini şimşek hızına ve saldırıları sağanak bulutlara benzetmektedir. Başarılarını öncelikli olarak ise Allah'a nispet etmektedir.

62 O, cahiliye dönemine de tanıklık etmiştir. Müsluman olmak için peygamberimizin yanına geldiğinde o yolda iken Allah resülü vefat etmişti. Halit b. Velid komutasında Yermük ve diğer seferlere katıldı. Süleyman Abdülmelik döneminde vefat etti. Ahmed b. Osman ez-Zehbî, *Siyeru 'Alâmi'n-Nübelâ* (Beyrut, Müessesetü'r-Risale, 1996), 4/198-202.

63 Vakidî, *Fütûhu's-Şam*, 363.

64 Temim oğullarının komutan ve şairlerindedir. İran ve Irak'ın fethinde komutanlıklar yapmıştır. Meşhur komutan Kaka'a onun kardeşidir. İbn Hacer, *el-İsabe Fi temyizi's-sahâbe*, 3/465.

65 Vakidî, *Fütûhu's-Şam*, 434-435.

2.8. Savaşın Şiddetinin Arttığı anda Söylenen Şiirler

Örnek 1:

أَلَا إِنِّي الْمِقْدَادُ أَكْبَرُ صَائِلٍ وَسَيْفِي عَلَى الْأَعْدَاءِ أَطْوَلُ طَائِلٍ
 إِذَا اشْتَدَّتِ الْأَهْوَالُ كُنْتُ أَمَامَهَا وَأَضْرِبُ بِالسُّمْرِ الطَّوَالِ الذَّوَابِلِ
 وَلِي هِمَّةٌ بَيْنَ الْوَرِيِّ تَزِدُّ الْعِدَا لَهَا تَشْهَدُ الْأَبْطَالَ بَيْنَ الْقَبَائِلِ
 فَلَيْسَ لِسَيْفِي فِي الْأَنْامِ مُبَارَزٌ وَلَيْسَ لِشَخْصِي فِي الْأَنْامِ مُنَازِلُ

Bakın! Ben Mikdat, saldıranların en büyüğü, kılıcım düşmanlar üzerine oldukça uzun.

Çatışmalar şiddetlendiğinde solduran uzun mızrağımla vuruyorum.

Çatışma esnasında düşmanları caydıran bir kararlılık var bende. Kabilelerin kahramanları buna şahitlik eder.

İnsanlar arasında kılıcımın boy ölçüşen yok, beşer içinde şahsım için savaş tutacak yoktur.

Muhammed b. Mesleme el-Ensari'nin (ö. 663) anlattığına göre Rumlarla çatışma halinde iken savaş o kadar şiddetlendi ki ölüme razı olmuştuk, o esnada bir toz bulutu yükseldi, baktık ki İslam ordusundan bir grup, öncülerden biri de Mikdat bin el-Esved el-Kindî (Ö.653) idi. Beklemeden düşmanın içine daldı ve bu beyitleri aktardı.⁶⁶ Mikdat'ın kendine ne kadar güvendiğini *İnsanlar arasında kılıcımın boy ölçüşen yoktur. Şahsım için de beşer içinde savaş tutacak yoktur* sözünden anlıyoruz. Uzun kılıcı ve mızrağını öne çıkarmakta bu vesileyle düşmanlarına korku salmaya çalışmaktadır.

Örnek 2:

أَنَا زِيَادُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ جَدِّي يُرَى مِنْ أَشْرَفِ الْعُرْبَانِ
 كَذَا ابْنُ عَمِّي أَحْمَدُ الْعَدْنَانِي مَعِيَ حُسَامٌ ثُمَّ رُمْحٌ ثَانِي
 أَطْعُنُ كُلَّ كَافِرٍ جَبَانٍ وَكُلَّ قَلْبٍ نَاقِصِ الْإِيمَانِ

Ben Ziyad b. Ebî Süfyan⁶⁷, dedem Arapların en şerefliyelerinden.

Amcamın oğlu Ahmed el-Adnanî de öyle. Yanımda kılıcım ve ikinci olarak mızrağım var, Korkak her kâfir ve kalbi imandan noksan kişiye batırırım onu.

Ziyad b. Ebî Süfyan bu beyitleri Mikdat b. el-Esved el-Kindî'den sonra savaşın ortasına daldığında söylemiştir.⁶⁸ Kendisini dedesi ve peygamberimizle ilişkilendirmekte, dedesi ve peygamberimizi Arapların en şerefliyesi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca kılıcı ve mızrağıyla gezdiğini ifade etmekte ve

66 Vakidî, *Fütühu's-Şam*, 454.

67 Nesebi bilinmemekle birlikte Ebu Süfyan onu kendi ailesine intisab ettiği için bu künyeye anılmıştır. Dört halife döneminde komutanlık yapmıştır. İyi bir hatiptir. Zehebî, *Siyeru 'Alâmi'n-Nübelâ*, 3/495-496

68 Vakidî, *Fütühu's-Şam*, 454-455.

imansız ve korkak her kişiye kılıcını batırdığını belirtmektedir.

2.9. Savaşta Hilenin Şiire Dökülmesi

Örnek 1:

وَأَعْنِي بِيُوقِنَا عَلَيْهِ تَحِيَّةٌ يُنَاصِبُ لِلْأَعْدَاءِ حِيلَةَ غَادِرِ
وَقَاتَلَ أَبْنَاءَ الصَّلِيبِ وَحَزَبَهُمْ بِحَدِّ حُسَامٍ مَاضِي الصَّفْحِ بَاتِرِ
وَصَاحَ عَلَى الْمَلْعُونِ قَوْمِ زَلُوبِنَا فَأَوْرَدَهُ فِي الْحَالِ سُكْنِي الْمَقَابِرِ
وَمَلَكْنَا فِي الْقَلْعَتَيْنِ كِلَاهِمَا بِسَعْدٍ وَأَقْبَالٍ وَنُصْرَةِ قَادِرِ

Yuganna ile meşgulüm ona selam var, o düşmanlara aldatıcı hileler hazırlamakta.

O, Haçlıların taraftarları ve çocuklarına keskin kılıçla saldırdı.

Zelubiya kavminin lanetlenmişine seslendi, onu getirdi ve öldürdü.

İkisi sevinç, mutluluk ve Allah'ın yardımı olan iki kaleye sahip olduk.

Zeba ve Zelubiya⁶⁹ kalelerini içerden fethetmek için Yuganna (ö.?)⁷⁰ ve bir grup müslüman, Zelubiya kalesine hristiyan kılığında gönderilmişti. Bu durumu grubun içinde yer alan Tarif Ahad b. Rebiâ (ö.?) şiire dökmektedir.⁷¹ Şair, Yuganna'nın düşmana karşı aldatıcı hileler hazırladığını keskin kılıçla onlara saldırdığını belirtmektedir. Zelubiya kavminin reisinin tuzağa düşürülmesi ve öldürülmesini "Onu getirdi ve öldürdü" ifadesiyle özetlemektedir. Bu hilenin neticesinde iki kaleye sahip olduklarını dile getirmektedir.

2.10. Bayanların Söylediği Şiirler

Bu bölümdeki şiirlerde Harpten kaçan askerleri yeniden savaşa döndürme ve esir düşen oğula ağıt konuları işlenmektedir.

Örnek 1:

يَا هَارِباً عَن نِّسْوَةِ ثِقَاتٍ لَهَا جَمَالٌ وَلَهَا ثَبَاتٍ
تُسَلِّمُوهُنَّ إِلَى الْهِنَاتِ تَمْلِكُ نَوَاصِينَا مَعَ الْبِنَاتِ
أَعْلَاجُ سُوقِ فُسِّقِ عُنَاةٍ يَنْلَنَ مِنَّا أَعْظَمَ الشَّتَاتِ

Güvenilir, güzel ve sebatkar kadınları bırakıp kaçanlar!

Onları çirkinliklere mi teslim ediyorsunuz? Çirkinlikler kızlar ve ileri gelenlerimize sahip olacak!

Sokak eşkıyası azgın hergeleler, topumuzu dağıtıp rahatlayacak.

69 Geçmişte Ra'sül Ayn günümüzde Haseke olarak isimlendirilen ve Suriye'nin kuzeyinde yer alan bölgede bu kaleler bulunmaktaydı.

70 Müslüman olmadan önce Halep emiriydi. Müslüman olduktan sonra Abdullah ismini aldı. Vakidî, *Fütûhu's-Şam*, 349.

71 Vakidî, *Fütûhu's-Şam*, 354.

Yermük savaşında bir ara İslam ordusundaki erkekler düşmanın önünden kaçmaya başlamışlardı, o an bazı kadınlar kaçan askerleri engellemeye çalışmışlardı. Bu esnada Havle bu beyitleri söylemiştir.⁷²

Havle (ö. 655[?])⁷³, İnsanlar için hassas olan namus olgusundan hareketle askerleri yeniden savaşa yönlendirmek için (Onları çirkinliklere mi teslim ediyorsunuz? Çirkinlikler kızlar ve ileri gelenlerimize sahip olacak!) demektedir ve nida (يَا هَارِبًا) üslubuyla kaçan askerlere seslenmektedir.

Örnek 2:

وَقَدْ أَخْرَقْتُ مِنِّي الْخُدُودَ الْمَدَامِغُ	أَيَا وَلَدِي قَدْ زَادَ قَلْبِي تَلْهُبًا
وَقَدْ حَمَيْتُ مِنِّي الْحَشَا وَالْأَصَالِغُ	وَقَدْ أَضْرَمْتُ نَارَ الْمُصِيبَةِ شُعْلَةً
بِحَالِكَ كَيْمَا تَسْتَكِينُ الْمَدَامِغُ	وَأَسْأَلُ عَنْكَ الرُّكْبَ كَيْ يُخْبِرُونَنِي
وَلَا مِنْهُمْ مَنْ قَالَ أَنَّكَ رَاجِعُ	فَلَمْ يَكُنْ فِيهِمْ مُخْبِرٌ عَنْكَ صَادِقًا
فَقَلْبِي مَضْدُوعٌ وَطَرْفِي دَامِغُ	فَيَا وَلَدِي مُدْ غَبْتِ كَدَّرْتَ عَيْشَتِي
وَدَمْعِي مَسْفُوحٌ وَدَارِي بَلَاغِغُ	وَفِكْرِي مَقْسُومٌ وَعَقْلِي مُوَلَّغُ
وَإِنْ تَكُنُ الْأَخْرِي فَمَا الْعَبْدُ صَائِغُ	فَإِنْ تَكُ حَيًّا صُمْتُ اللَّهُ حُجَّةً

Ey Oğlum! Kalbim yandıkça yandı, bendeki gözyaşı ve çukurlar tutuştu.

Musibet ateşi tutuştu, bendeki bağırsak ve kaburga kemikleri alevlendi.

Göz pınarlarının sakinleşmesi ve haber vermeleri için senin halini kervanlara soruyorum.

Onlar içinde senin hakkında doğru haber veren olmadı, yine senin muhakkak döneceğini söyleyen de yoktu.

Ey oğlum! Senin yokluğundan beri yaşamım alt üst oldu, kalbim parçalanmış bir tarafım gözyaşı döküyor.

Fikrim parçalanmış aklım çılgına dönmüş, gözyaşım dökülmüş, evim bom boş.

Sen yaşıyorsan kanıt olarak oruç tutacağım, yok eğer başka bir şey olmuşsa kul bir şey yapabilecek değildir.⁷⁴

Mezru'a Bint Amlûk el-Himyeryiye (ö.?) çağının fasih konuşanlarından. Antakya'nın fethi esnasında müslümanlardan bir grup esir düşmüştü, onlardan biri de bu hanımefendinin oğlu Sabir b. Evs'di (ö.?). Sözüne nida üslubuyla (أَيَا وَلَدِي) başlamaktadır. Akabinde oğlunun esir düşmesi neticesinde yaşadığı üzüntüsünü "kalbim yandıkça yandı bendeki gözyaşı ve çukurlar tutuş-

72 Vakidî, *Fütühu's-Şam*, 176.

73 Babası "Ezver" (eğri boyunlu) lakabıyla tanındığı için Havle bint Ezver diye bilinir. Kendisi gibi şair ve cengâver olan kardeşi sahâbî Dirâr b. Ezver ile beraber Suriye'de fetih hareketlerine katılarak kahramanlıklar göstermiştir. Aynı zamanda şair biridir. Kasım Kırbıyık "Havle bint Ezver", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 15 Mayıs 2023).

74 Vakidî, *Fütühu's-Şam*, 248

tu. Musibet ateşi tutuştu bendeki bağırsak ve kaburga kemikleri alevlendi." diyerek özetlemektedir. Yaşadığı psikolojik buhranı özetlemektedir. Yine *yaşıyorsan oruç tutacağım* diyerek oruç ibadetine işaret etmesi İslam dininin etkisini göstermektedir.

Sonuç

Futûhu'ş-Şam isimli eserde fetihler esnasında İslam'ın ilk dönemlerine ait çok sayıda şiir bulunmaktadır. Bunlar savaşın farklı aşamalarında söylendiği gibi farklı sahabeler tarafından da söylenmiştir. Bunlar arasında bayan şairlerde yer almaktadır. İçlerinde Dırar el-Ezver gibi şairlikle meşhur olanlar olduğu gibi şiir konusunda ismi zikredilmeyen Hz. Ammar gibi kişilerinde şiirleri görülmektedir. Şairlerin çoğunun kendilerini İslam'la ve Hz. Muhammed'le irtibatlandırmaları İslam'ın şiirde yaptığı içerik değişikliğine örnektir. Sadece kendini kavmiyle tanımlayana gelince bu kişinin İslam ile bağının çok eski olmadığına veya İslam'ın bu kişiye çok etki yapmadığına hükmedilebilir. Yine kahramanların savaşma gayeleri olarak Allah rızası ve cenneti zikretmeleri İslam'ın şiirde yaptığı değişime örneklerdendir. Şiirin savaşta taraftarlarını cesaretlendirme düşmanlarına korku vermede önemli bir araç olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Abdülkadir, Abdüllatif Müti'. *Lugatü'l-Harb fi Şi'ri'l-Hamâse*. Ürdün: Dâru Cerir, 2007.
- Ahmed, Ahmed Bedevi. *Üsesü'n-Nakdi'l-Edebî inde'l-Arabî*. Mısır: Nahda, 2004.
- Alyılmaz, Cengiz. *Gobustan'ın Gizemi (Kıpçaklara Giden Yol)*. Ankara: Bitlis Eren Üniversitesi, 2016.
- Aşık, Nevzat. "Dırâr b. Ezver". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 15 Mayıs 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/dirar-b-ezver>
- Aydınlı, Abdullah. "Ebû Zer el-Gifârî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 15 Mayıs 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-zer-el-gifari>
- Bulut, Ali. *Belâgat-i Müyessera, Meânî-Beyân- Bedî*. İstanbul: İfav Yayınları, 2022.
- Bint İbrahim b. Talib, Şerife. "el-Ebâdü's-Sakâfiyye beyne Şi'ril-Hamâse ve Fenni'ş-Şilat", *Mecelle Külliyyeti Daru'l- Ulûm* 37/130 (Mayıs 2020), 106-109.
- Cevherî. *es-Sıhah*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2009.
- Çağrı, Mustafa. "Vâkıdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 15 Mayıs 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/vakidi>
- Dadan, Ali. "Ebû İsmail Muhammed b. Abdullah el-Ezdî ve Fütûhu'ş-Şam Adlı Eseri" *İstem*, 19/38 (Kış 2021), 141-154.
- Dayf, Şevki. *el-Edebü'l-Arabî fi'l-Asri'l-Arabî*. Mısır: Daru'l-Meârif, ts.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi II Sadrul İslam Dönemi*. Erzurum: Fenomen, 2013.
- Doğan, Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Vadi Yayınları, 2003.
- Dümeyrî, Kemaleddîn. *Kitabü Hayatî'l-Hayvânî'l-Kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir el-Fâdilî. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2004.
- Efendioğlu, Mehmet. "Şurahbî'l-Hasene". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 15 Mayıs 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/surahbil-b-hasene>
- Emin, Ahmed. *Fecru'l-İslâm*. Kahire: Mektebetü'n-Nahdatî'l-Mısriyye, 1964.
- Ertürk, Mustafa. "Mikdâd b. Amr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 15 Mayıs 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mikdad-b-amr>
- Fâhûrî. Hanna. *el-Câmi'fi Târîhi'l-Edebî'l-Arabî*. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1986.
-*el-Fahru ve'l-Hamâse*. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, ts.
- Fîrûzâbâdî. *Kâmusu'l-Muhît*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1987.
- Gazzî, Necmüddin. *Hüsnü't-Tenebbüh Lima Vereda Fi't-teşebbüh*. 12 Cilt. Suriye: Daru'n-Nevadir, 2011.
- Göçmen, Yakup. "'Antere B. Şeddâd'ın Hayatı Ve Şiirlerinde Hamâset Teması", *Sosyal Bilimler Dergisi* 5 /10 (Aralık 2015), 46-80.
- Kırbıyık, Kasım. "Havle bint Ezver". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 15 Mayıs 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/havle-bint-ezver>
- Kızıltunç, Recai. "Arap Edebiyatında Beyaz Benzeri Türler-1: el-Hamâsiyye ve Önemli Hamâsiyyeler", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/1 (Winter 2011), 1503-1513.
- Matlûb, Ahmed. *Mucemu Mustalahatî'l-Nakd'il-Arabî'l-Kadîm*. Beyrut: Mektebü Lübnan, 2001.
- Mühendis, Mecdi Mehdi Kâmil. *Mucemü'l-Mustalahatî'l-Arabîyye fi'l-Luğa ve'l-Edeb*. Lübnan: Mektebe Lübnan, 1984.
- Nehmî, Ahmet Salih Muhammed. *el-Hasaisiül Uslubiyye fi Şi'ri'l-Hamâse beyne Ebî Temmâm ve'l-Buhterî*. Suudi Arabistan: Camia Ümmî'l-Kurâ, Doktora tezi, 2013.
- İbnü'l-Esir, *Esedü'l-Ğabe Fi Ma'rifeti's-Sahabe*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2012.

- İbn Hacer, *el-İsabe fi Temyîzi's-Sahabe li İbni Hacer el-Askalânî*. thk. Adil Ahmed Mevcud. 4 Cilt. Beyrut: Darul Kütübil İlmîyye, 1995.
- İbn Manzur. *Lisanü'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sadr, ts.
- Taftazani. *Muhtesaru'l-Meâni*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017.
- Temir, Hakan. "Abdurrahman b. Ebî Bekir'in Hayatı Ve Erken Dönem İslam Tarihindeki Faaliyetleri", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/ 43 (Ocak-Haziran 2020), 130-150.
- Şeddâd, b. Antere. *Dîvânu Antere b. Şeddâd*. Beyrut: Neşreden Fevzî Atvî, 1968.
- "Şiir". *Yeni Türk Ansiklopedisi*. red. Ayvaz Gökdemir. 11/3887. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1985.
- Vâkıdî. *Fütuhu's-Şam*. Beyrut: Dâru Sadr, 2010.
- Yücesoy, Hayrettin. "'Ka'kâ' b. Amr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 15 Mayıs 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kaka-b-amr>
- Zehebî, Ahmed b. Osman. *Siyeru 'Alâmi'n-Nübelâ*. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1996.
- Zirikî, Alî b. Fâris. *el-A'lâm*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm Li'l-Melâyîn, 2002.